

Георгій Артюшин,

доктор педагогічних наук, професор,
Національна академія Служби безпеки України, м. Київ

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема результативності професійної підготовки співробітників правоохоронних органів. Здійснюється узагальнення думок дослідників на зміст і структуру готовності військових фахівців до професійної діяльності. Розкривається сутність поняття готовності до професійної діяльності. Виділяються основні компоненти готовності співробітників правоохоронних органів до професійної діяльності. Проводиться порівняння поняття готовності до професійної діяльності з поняттям професійної компетентності.

Ключові слова: *якість військової освіти, професійна підготовка співробітників правоохоронних органів, готовність до професійної діяльності, професійна компетентність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах складної суспільно-політичної ситуації в Україні, ведення військових дій на її території актуалізувалася проблема модернізації військової та спеціальної військової підготовки, у тому числі й професійної підготовки співробітників правоохоронних органів. Доцільними напрямками наукового супроводу процесів модернізації спеціальної військової освіти є аналіз ефективності освітньої діяльності вищих військових навчальних закладів України, обґрунтування сучасних методологічних та методичних засад розвитку військової підготовки, вивчення та екстраполяція кращого світового досвіду. Одним з найбільш важливих завдань є розроблення національної системи забезпечення якості вищої військової освіти в Україні, яка побудована на єдиних критеріях і одночасно враховує специфіку різних галузей підготовки (ЗС України, СБ України, МВС України, ДПС України, ЗР України та інші), забезпечує їх ефективний зв'язок та взаємодію, відповідає кращим світовим

стандартам та нагальним завданням зміцнення національної безпеки. Відповідно потребує наукового аналізу проблема формування готовності співробітників правоохоронних органів до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У першому десятиріччі ХХ ст. в Україні проводилося багато досліджень з проблем формування готовності до професійної діяльності, зокрема й військових фахівців (А. Балендер, В. Молотай, В. Пліско та ін.). Останнім часом все більше реалізується інший напрям оцінки якості військової освіти, що ґрунтується на компетентнісному підході, згідно з яким результативність професійної підготовки розглядається у категоріях компетентності. Використання компетентнісного підходу у підготовці військових фахівців, у тому числі й співробітників правоохоронних органів, обґрунтовують у своїх працях І. Азаров, О. Борисюк, В. Галкін, О. Діденко, І. Жукевич, О. Марченко, В. Тюріна, С. Шевцова та ін. Численними дослідниками розглядається формування окремих професійно-значущих компетентностей співробітників органів сектору безпеки та оборони України – управлінської, комунікативної, іншомовної, лінгвосоціокультурної, самоосвітньої, правової, військово-спеціальної тощо. Водночас поняття готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності також вивчається досить активно (В. Полюк, Д. Швець та ін.). Вважаємо, що сьогодні необхідно встановити чіткі розбіжності категорій «готовність до професійної діяльності» та «професійна компетентність» та обґрунтувати можливий уніфікований зміст структури готовності співробітників правоохоронних органів до професійної діяльності.

Метою статті є аналіз сутності та відмінностей підходів до аналізу результативності професійної діяльності через категорії «готовність до професійної діяльності» та «професійна компетентність».

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «готовності до діяльності» було обґрунтовано у роботах відомих дослідників в галузі психології Б. Ананьєва, М. Дьяченка, Л. Кандибовича, В. Мясищева,

В. Сластьоніна, Д. Узнадзе, та ін. Зокрема, М. Дьяченко та Л. Кандибовичем [5] виділено два види готовності: постійна (загальна або тривала) та тимчасова, ситуативна готовність (або стан готовності). Постійну готовність дослідники визначають як заздалегідь набуті установки, знання, навички, уміння, досвід, якості, мотиви діяльності. У структурі готовності до діяльності дослідники виділяють такі компоненти: мотиваційний, пізнавальний, емоційний та вольовий.

У подальших дослідженнях виокремлюються два розуміння поняття «готовність»: так звані функціональний (готовність як певний психічний стан особистості) та особистісний (готовність як якість особистості).

Стосовно військових фахівців, у тому числі й співробітників правоохоронних органів, також розглядаються різні види готовності до професійної діяльності (таблиці 1).

Аналіз даних, а також багатьох інших наукових праць дозволяє заключити, що у дослідженнях готовності військових фахівців до професійної діяльності частіше використовується особистісний підхід, тобто дослідники розглядають готовність до професійної діяльності як інтегральну властивість особистості, складне психологічне утворення, систему психологічних якостей людини, які необхідні для успішної професійної діяльності та виконання службових завдань. Стосовно співробітників правоохоронних органів частіше виділяють екстремальні умови як специфічна ознака професійної діяльності. У структуруванні психологічних якостей спостерігається намагання цілісно охопити особистісні властивості, водночас практично усі дослідники виділяють мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти. З мотиваційного компоненту інколи відокремлюють емоційно-вольовий, а з операційно-діяльнісного – орієнтаційний та контрольо-оцінний або рефлексивний компоненти.

Таблиця 1 – Зміст і структура готовності до професійної діяльності військових фахівців

Автор	Поняття	Компоненти
О. Добрянський [4]	Психологічна готовність слідчого до професійної діяльності – стійка система не лише професійно-важливих, а й діяльнісно значущих якостей людини, її досвіду, знань, навичок, умінь, вольових якостей, необхідних для успішного вирішення завдань діяльності в екстремальних службових ситуаціях.	Мотиваційний, загально професійний та емоційно-вольовий
Р. Сімко [9]	Психологічна готовність міліціонера патрульно-постової служби до професійної діяльності – комплексне, динамічне та психічне утворення	Мотиваційний, орієнтаційний, емоційно-вольовий, особистісно-операціональний, оціночно-рефлексивний
Т. Білоус [2]	Професійна готовність до роботи в екстремальних умовах у майбутніх правоохоронців має складну і динамічну структуру з багатьох компонентів, які відбивають їх дії в екстремальних умовах	Мотиваційний, орієнтаційний, емоційно-вольовий, змістовий (когнітивний), операційний компонент контрольно-оцінний
О. Алексєєв [1]	Готовність військовослужбовців Державної прикордонної служби України до охорони закордонних дипломатичних установ – це інтегративне професійно-особистісне утворення, яке охоплює фахові спеціальні знання, вміння та навички, систему професійно-важливих індивідуально-психологічних особливостей, а також мотиви, потреби, інтереси та ціннісні орієнтації, які забезпечують результативне виконання завдань з охорони та захисту закордонних дипломатичних установ.	Мотиваційно-ціннісний, когнітивний, професійно-особистісний та діяльнісний компоненти
О. Керницький [7]	Психологічна готовність до льотної діяльності – інтегральна властивість і складне психологічне утворення особистості військового пілота, що проявляється як психічний стан його готовності до льотної діяльності та забезпечує оптимальне функціонування психіки й надійність знань, навичок і вмінь керування технічними системами бойового літака у різноманітних умовах польоту.	Мотиваційний, когнітивний, операційний, емоційно-вольовий компоненти та професійно-важливі якості особистості військового пілота

В дослідженнях останніх років все частіше поняття готовності до професійної діяльності замінюється на поняття професійної компетентності (таблиця 2).

Таблиця 2 – Зміст і структура професійної компетентності співробітників правоохоронних органів

Автор	Поняття	Компоненти
В.Тюріна [10]	Професійна компетентність працівника міліції – це інтегроване особистісне утворення, що складається з досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей, що забезпечує готовність професіонала до ефективного виконання правоохоронної діяльності	Спеціальна, предметна, психологічна, комунікативна, організаційно-управлінська та інформаційна компетентності
О. Борисюк [3]	Професійна компетентність офіцера органів внутрішніх справ – інтегративна характеристика працівника правоохоронних органів, яка відображує готовність та спроможність здійснювати на належному рівні професійну діяльність, застосовуючи увесь спектр необхідних (набутих під час навчання та закріплених завдяки досвіду реальної професійної діяльності та самоосвіти) знань, умінь і навичок, ефективно мобілізуючи власні здібності та досвід залежно від конкретної професійної ситуації, демонструючи гнучкість і творчість мислення	Особистісно-індивідуальна, пізнавальна, психолого-педагогічна, управлінська
І. Жукевич [6]	Професійна компетентність курсантів вищих навчальних закладів МВС України – складна професійно-особистісна характеристика особи, що відображає специфіку фахової діяльності та складається з сукупності професійних якостей працівника ОВС, які регламентують і регулюють рішення ним професійних завдань та обов'язків	Конфліктологічна, інформаційна, соціальна, лінгвосоціокультурна та психологічна компетентності
О.Марченко [8]	Військово-професійна компетентність – інтегративна якість військовослужбовців, що представляє сукупність професійно значущих якостей, здатність і готовність розв'язувати професійні проблеми і завдання, що постають у реальних ситуаціях військової діяльності, з використанням знань, навичок, умінь, професійного й життєвого досвіду, цінностей і культури	Ключові, базові і спеціальні компетентності

Аналіз наведених тлумачень категорії «професійна компетентність співробітників правоохоронних органів» дозволяє заключити, що деякі дослідники практично ототожнюють це поняття з готовністю до професійної діяльності, розглядаючи його як складне, інтегративне особистісне утворення, що складається з сукупності професійно-значущих особистісних якостей. Водночас у певних визначеннях все ж можна побачити суттєві відмінності.

Зокрема, О. Борисюк виділяє особистісні якості «набуті під час навчання» та «закріплені завдяки досвіду реальної професійної діяльності та самоосвіти», багатьма авторами вказується на якості, набуті в процесі професійного досвіду. Отже, можна визначити спільні і розбіжні ознаки цих понять. І готовність до професійної діяльності, і професійна компетентність – є складними особистісними утвореннями, що відображують певний етап професійного розвитку майбутнього фахівця. Водночас, готовність до професійної діяльності включає ті особистісні якості, які формуються відразу після завершення навчання, та відображує скоріше певну потенційну спроможність виконувати професійні обов'язки, а професійна компетентність – вже містить елемент набутого досвіду вирішення певних професійних завдань. Відповідно, при навчанні курсантів, які ще не мають професійного досвіду, доцільніше говорити про формування їх готовності до професійної діяльності, а при реалізації післядипломної освіти співробітників правоохоронних органів – про розвиток їх професійної компетентності. Є певні відмінності і у виділених структурних компонентах цих особистісних утворень. У структурі готовності до професійної діяльності частіше виділяють особистісні властивості, що відображують структуру особистості, зокрема, мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти. У структурі професійної компетентності дослідники виділяють окремі компетентності, пов'язані із реалізацією певних професійних функцій.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки.

1. Одним з найбільш важливих завдань модернізації військової та спеціальної військової підготовки, у тому числі й професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, є розроблення національної системи забезпечення якості вищої військової освіти в Україні, що потребує уточнення результативних компонентів професійної підготовки.

2. У тлумаченні результативності професійної підготовки співробітників правоохоронних органів сьогодні частіше використовується поняття

«професійної компетентності», яке інколи практично ототожнюється з поняттям «готовність до професійної діяльності».

3. Ці поняття мають спільні і розбіжні ознаки. І готовність до професійної діяльності, і професійна компетентність – є складними особистісними утвореннями, що відображують певний етап професійного розвитку майбутнього фахівця. Водночас, готовність до професійної діяльності включає ті особистісні якості, які формуються відразу після завершення навчання, та відображує скоріше певну потенційну спроможність виконувати професійні обов'язки, а професійна компетентність – вже містить елемент набутого досвіду вирішення певних професійних завдань.

4. У структурі готовності до професійної діяльності частіше виділяють особистісні властивості, що відображують структуру особистості, зокрема, мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти. У структурі професійної компетентності дослідники виділяють окремі компетентності, пов'язані із реалізацією певних професійних функцій.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У подальших дослідженнях цієї проблеми пропонується здійснювати коректне використання зазначених категорій та враховувати виявлені особливості при розробленні систем моніторингу якості вищої військової освіти в Україні у певних галузях підготовки.

Список використаної літератури

1. Алексеев, О. Л. Сутність, особливості змісту і структури готовності військовослужбовців Державної прикордонної служби України до охорони закордонних дипломатичних установ / О. Л. Алексеев // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2011. – № 4. – С.6–10

2. Білоус, Т. Л. Сутність і структура професійної готовності до роботи в екстремальних умовах у майбутніх працівників органів внутрішніх справ / Т. Л. Білоус // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology – II (18). – Budapest, Issue: 37, 2014. – s. 3740.

3. Борисюк, О. М. Характеристика професійної компетентності офіцерів ОВС / О. М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. – 2014. – Вип. 1. – С. 67–76.

4. Добрянський, О. А. Сутність та структура психологічної готовності слідчих до професійної діяльності в екстремальних умовах / О. А. Добрянський. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_28

5. Дьяченко, М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн. : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.

6. Жукевич, І. Професійна компетентність майбутнього правоохоронця: сутність і складові / І. Жукевич // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2013. – Вип. 6. – С. 54-60.

7. Керницький, О. М. Теоретичний аналіз проблеми формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до військово-професійної діяльності / О. М. Керницький // Військова освіта: Зб. наук. пр. – 2003. – № 14. – С. 50-59.

8. Марченко, О. Г. Формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців у навчально-виховному середовищі ВВНЗ / О. Г. Марченко // Теорія та методика навчання та виховання. – 2011. – Вип. 28. – С. 101-110.

9. Сімко, Р. Т. Психологічна підготовка і готовність працівників патрульно-постової служби міліції до професійної діяльності / Р. Т. Сімко // Проблеми сучасної психології. – 2011. – Вип. 12. – С. 777-787.

10. Тюріна, В. О. Сутність і структура професійної компетентності курсантів як майбутніх працівників органів внутрішніх справ / В. О. Тюріна, О. О. Тюрін // Проблеми сучасної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – 2005. – Вип. 8, ч. 1. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pspo/2005_8_1/doc_pdf/turina.pdf.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2016

Артюшин Г. М. Проблема определения готовности сотрудников правоохранительных органов Украины к профессиональной деятельности

В статье рассматривается проблема результативности профессиональной подготовки сотрудников правоохранительных органов. Осуществляется обобщение мнений исследователей на содержание и структуру готовности военных специалистов к профессиональной деятельности. Раскрывается сущность понятия готовности к

профессиональной деятельности. Выделяются основные компоненты готовности сотрудников правоохранительных органов к профессиональной деятельности. Проводится сравнение понятия готовности к профессиональной деятельности с понятием профессиональной компетентности.

Ключевые слова: качество военного образования, профессиональная подготовка сотрудников правоохранительных органов, готовность к профессиональной деятельности, профессиональная компетентность.

Artyushyn G. M. Problem definition of readiness Law enforcement officials of Ukraine to the professional activities

The problem of the impact of the training of law enforcement officers is considered in the article. It is shown that one of the most important tasks of modernization of military and special military training, including training of co-workers of law enforcement, is to develop a national system of quality assurance in higher military education in Ukraine that needs clarification effective components of training. According to researchers at the content and structure of readiness of military professionals to the profession are summarized. The personal approach often used in studies of readiness of military professionals to the profession. Researchers consider readiness for professional activity as an integral feature of personality, complex psychological formation, psychological system of human qualities that are necessary for successful professional activity and performance of their tasks. Regarding law enforcement, scientists often produce extreme conditions as a specific feature of the profession. In structuring psychological qualities observed attempts to holistically embrace professionally significant personal qualities.

The concept of readiness for professional activity comparable to the concept of professional competence. In interpreting the impact of training law enforcement now often used the term "professional competence", which sometimes almost identified with the notion in "readiness for professional work". These concepts are common and divergent characteristics. Ready for professional work and professional competence - are complex personality formations that reflect a certain stage of professional development of future specialist. However, commitment to professional activity includes those personal qualities that formed immediately after graduation, and likely reflects a potential capacity to fulfill professional responsibilities and professional competence contains an element of experience to solve certain professional tasks. The structure of professional readiness to allocate more personal properties that reflect the personality structure, including motivational, cognitive-activity and operational components. The structure of professional competence of researchers isolated specific expertise related to the implementation of certain professional functions.

Keywords: quality of military education, training law enforcement personnel, readiness for professional work, professional competence.